

комплексного дослідження емоційної резистентності в переживанні травми свідком війни. Але отримані результати ще раз підкреслюють необхідність проведення подібних досліджень серед студентської молоді в умовах воєнного стану, що дасть можливість використовувати такий матеріал у моніторингових зрізах їхнього поствоєнного психологічного відновлення та посттравматичного зростання.

Гапоненко Д. І.

СВОБОДА СЛОВА І ЦЕНзуРА: ПОГЛЯД РЕДАКТОРІВ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Одним із найважливіших параметрів, який характеризує стан «четвертої влади» у будь-якій державі, є рівень свободи слова і здатність журналістів вільно публікуватися, висловлювати власну позицію, критикувати дії влади тощо. Згідно з даними організації «Репортери без кордонів» (RSF), за підсумками 2023 р. Україна опинилася на 79-му місці зі 180 країн, покращивши власний показник на 27 позицій порівняно з попереднім роком.

На думку учасників дослідження, свобода слова в Україні забезпечується на достатньому рівні, що підтверджується можливістю публікувати матеріали практично будь-якої тематики. Особливо це простежується у порівнянні з умовами, які були ще 10 років тому. Редактори добре пам'ятають так звані «темники» від влади і вимоги приносити на вчитку ледь не кожену статтю. На сьогоднішній день подібної практики немає.

Не останню роль у питанні незалежності ЗМІ відіграє фінансування з боку органів місцевого самоврядування. Видання, які не отримують державної підтримки, мають повну свободу дій і можуть писати як звичайні, так і критичні статті, не погоджуватися з рішеннями влади тощо. Натомість, редакції, які отримують кошти від громад, часто позбавлені такої можливості. В цілому, ситуацію яскраво характеризує фраза одного з респондентів: «там, де є державні гроші – вже не та свобода». Додатковим підтвердженням вищевказаного може

слугувати той факт, що лише поодинокі учасники опитування зазначили, що не мають жодного впливу чи вказівок з боку влади за наявності державного фінансування їхнього видання.

Одним із найважливіших параметрів при оцінці рівня свободи слова і свободи ЗМІ є проблема безпеки журналістів. З початком повномасштабного вторгнення загроза життю працівників медіасфери стала найбільшою за часів незалежності. Щодо учасників опитування, то абсолютно всі вказали, що впродовж професійної діяльності отримували погрози від представників влади, підприємців і навіть звичайних людей, яким не подобався формат висвітлення тих чи інших подій. На щастя, ніхто з респондентів не зазнавав проявів фізичного насилля. Проте мали місце випадки псування майна редакцій.

Також після деокупації області навесні 2022 р. на електронну пошту окремих видань надходили анонімні листи з погрозами. На думку учасників опитування, авторами їх були або російські спецслужби, або місцеві колаборанти, які добре знали на регіональних особливостях.

Що стосується цензури і самоцензури, то з часу роздержавлення комунальних видань у 2017 р. і до повномасштабного вторгнення представники ЗМІ Чернігівщини практично не стикалися з випадками цензури, хоча окремі прояви все-таки були.

Як приклад, респонденти вказали відповіді на запити від управління юстиції Чернігівської області. По-перше, важко отримати дозвіл від регіонального центру, який знаходиться у Сумах. По-друге, відповіді надаються у розрізі районів області й не відображають ситуації у конкретній громаді. По-третє, інформація надходить у «сухому» і не цікавому для читача вигляді, а управління наполягає, щоб жодних стилістичних коригувань у наданій інформації не відбувалося. Через що більшість матеріалів не доходить до читача.

Також існують певні проблеми у відносинах з установами, в яких з'явилися власні прес-служби, – ДСНС, поліція, прокуратура і ін. У випадку, коли трапляється певна подія, першими свідками якої стали журналісти, їм натякають, що вони не можуть опублікувати зібрані матеріали до моменту,

доки цього не зробить прес-служба на власних ресурсах. Звичайно, жодних правових наслідків для редакції така публікація не несе, але в подальшому прес-служби відомств можуть відмовляти в наданні тієї чи іншої інформації.

А от що стосується висвітлення військових подій, то журналісти повинні чітко розуміти, як і про що писати. Всі учасники опитування погодилися, що діючі обмеження не можна напряму характеризувати як прояв цензури, адже мова йде про безпеку держави. Особливо це стосується прикордонних районів, де відбуваються щоденні обстріли, і щоб таким чином не сприяти ворогу і не завдавати шкоди військовим.

Дещо розширює можливості видань отримання прес-карти Міністерства оборони України. Проте, в такому випадку, редакціям потрібно мати тісний контакт зі структурами, що відповідають за безпеку, що накладає певні обмеження.

Щодо самоцензури, то вона більше проявляється як бажання не помилитися при підготовці сюжетів, адже від цього залежить імідж видання. Особливо коли мова йде про військові дії. Тут все багато разів перевіряється, відбуваються консультації з експертами, і тільки потім матеріал надходить до читача. У випадку, якщо перевірити достовірність інформації неможливо, повідомлення або відкладається, або повністю знімається.

Такий підхід важливий для роботи друкованих ЗМІ, адже на відміну від повідомлень у соціальних мережах, редакція несе повну відповідальність за опублікований матеріал. Саме тому основний потік маніпуляцій, фейків і ППСО поширюється через Інтернет, оскільки в Україні немає чіткого механізму відповідальності за поширення неправомірної інформації у соцмережах.

Матеріал підготовлений за результатами фокус-групового опитування редакторів і журналістів місцевих видань у грудні 2023 р. в рамках проекту «Підтримка стійкості та фінансової спроможності локальних медіа у Чернігівській області».